

Román Křelín
nou kritikou n
defraudaci ve v
luje rozklad sp
bez víry, puklý c
Prosečí se stává
bolem puklého
kteří se vzdávají
klad zasahuje i
který drží svůj
než sahají zápi
Po smrti syna I
starší Václav.
nevěstu Anny.
žlne lelkověrn
lencé — i u
se rozvěsti. P
benichtovi, al
brání a v divo
vlastní rukou
Václav ukonč
statečným: z
poloplané pl
o svá pole i
neřipsal nad
mátee Karolín
kazu velké
románů i k

Arne Nová

Křelína
lejších a bás
v nichž krok
ve vzduchu
vodil Václav
movu. Do
románu, se m
odborné, ne
kové politice
jevy někde
scén legendě
kolem světe
Tvrzníkově
22. kapitola
dvojzpěvem
lém plamer
duchové st

8. vydání.

Cena 42 K

KAPITOLA 4

„Vojtišek váš přišel potěšit,“ říkával žebrák Vojta v pátek u lidských dveří — „a pozejtří máme zas neděli.“ Byl to holý almužníček z obecní pastoušky, kde žil s bábou Sejkořinkou a s Frolikem Ju tetičko. Snad neměl v hlavě všechno docela v pořádku, ale nijak se netrápil nad tímto svým údělem neslavným a přece blahoslavným, žil jako pták nebeský, jenž neseje aniž žne, s jeho pokroucených rtů nescházel úsměv, jehož nevědomé blaženství s ním šlo po všechen čas. Jak se jmenoval? Jaké neštěstí ho uvrhlo v jeho ponižení? Která náhoda přinutila matku rodičku, jejíhož skonu želí, zve sám sebe i ve stáří sirotkem, aby ho zplodila holého do věku racionalisovaného ukrutenství? Zestárl ve svizelích, a přece si jeho bláznivá mysl uchovávala sprostnost i upřímnost jako mysl pacholkova, žil tak nevěda o ničem z lidských radostí, které zřídly, ani o nářcích, jichž přibývá na této zavržené zemi. Jak zatím žili oni v tomto údolí na soutoku vod? Dělávali v továrně a přestali, když její komín vychladl; žili, starali se i radovali; a když ovládli město, rozešli se do stran a do spolků a do bratrství, ač se sobě navzájem vzdávali, přibližující se jen měrou planosti, at stáli tady nebo tam: jen Vojtišek žil mezi nimi beze změny a sešel se na konec s každým, at ho obdaroval nebo at ho odbyl.

Vojtišek totiž nechyběl na jediném pohřbu.

Vyprovodil každého, at byl, jaký byl, na poslední cestě, která nemine žádného: docela vzadu, oddělen jsa několika kroky od ostatních funusníků, krácel vzdýcky

44

Vojtišek s rukama skříženými nazad. Nahý ses narodil, nahý se vracíš, připomínal jim za truhlou svým almužnickým kabátem darovaným — a tak se brouzdával s vesničaný po krutých cestách k jejich hřbitůvkům, městské vyprovázival branou k půlnoci, všechny, chudáky i bohatce, neznabohy i bohobožné.

Cihák zlačněl za odpoledne a dvojnásob mu pak vytrávil, když ho Tvrzník zpovídal; má teď hlad, že by hřebíky polykal, ale uložil si střídmost a vypravil se přímo z radnice, když se konečně vydral Tvrzníkovi z drápů, k faráři Nové církve do Dolánec na předměstí.

Cesta ho vede právě okolo Vojtiškovy pastoušky, ale on nevzpomíná jeho chatrného ostatku tělesného, který se v prach rozpadne dřív, než zanikne po člověku památka, ani letmo si nepřipomíná ve svých nesnážích, z nichž mu mimoděk žebrák pomáhá vyběstí, jeho scvrklá prsa ani jeho naběhlé nohy, které se trmácívaly na pohřbech celého kraje. Nedojíma ho smrt, musí myslit na světský pohřeb, musí z tohoto ostatku vytlouci pro sebe všechno, kolik bude lze!

Faráře Nové církve Brůdra zastihl právě u večeře. Přišel mu otevřítí ještě s plnými ústy, která nadouvají jeho zhublé tváře, a pozval ho nikoli do svého bytu, nýbrž do úřadovny.

Cihák si sedl, počkal, až se farář usadí, a pak řekl krátce:

„Vojtišek umřel!“ Víc nic, ani mí tví. Jen se dívá na faráře — zdalipak tě také napadne, jak bys měl využítí žebrákova pohřbu? Máš přece nějaké školy, ukaž svůj důvtip, co ti to mám sázet hned po lopatě! Ale ví, že nesmí nijak přepínati svou tětívu: nemá-li pohořeti vůbec, musí si nejdřív zajistiti tohoto šťírka. On je arci bez vyznání, zřekl se všech církví, není přece ovce, aby potřeboval pastýře, ale žena s dětmi se z rozpaků i na

45

jeho radu přidala k tomuto stádcí, aby se neztékla docela křtů ani obřadů svatebních, které lahodivají ženským: má ho teď oslovovati „bratře faráři“ podle vyznání ženina, nebo počkati a chváliti výhonek až podle plodu?

„Odpovědne Vojtíškoví zvonili,“ poznamenal suše Brůder. Nedovede se domyslit, proč Čihák začíná o nahém žebrákoví. Tento někdejší páter vyklouz láká do svého ovčince věřící nikoli slovem zjeveným, toho se ostříhá, jak jen může, ale lidskou řečí, která se právě hodí, aby rozmnožila počet, vždyt by jinak měl sotva kam složití hlavu on i jeho rodina: musí se více starati o svůj příbyteček než o chrám, jehož tu Nová církev nemá nikde na vůkolí: i obcují Brůdrovým mším ve školní učebně. Přiblíživ se takto demagogovi, je uctivý a vtírává se v přízeň, a kde se mu dveřmi dívají na paty, vklouzl k nim skoulou nebo oknem. Ale vedle toho je především *chvástal a rozkošník*. V takových chvílích činíval ze sebe odpovědníka úřadům a vrchnostem vůbec, odkrýval se zálibou i veřejně ledví svých nadřízených, kterým vidí až do žaludku. Je suchý, učiněný svižlíček ve své povytáhlé postavě, s tváří podivně vyzáblou a jakoby třasořitnou — i teď tak přechází po nevytopené kanceláři s nějakým neklidem, který mu nedá spočinouti. Přivedla ho k tomu neklidu povaha nebo rozeklanost? Zdědil ji nebo si ji odnesl ze špatného svědomí chvástala, který ani neví, koho se má stříci, když nemůže vydati počet ze svých slov? Ví teď, že sem Čihák nepřišel na pobyt. Ale co mu chce? Proč začíná svůj hovor o Vojtíškoví? Má-li úřední poslání, mohl je učiniti písemně, mohl ho také povolati na radnici.

„Melichar tloukl kladivem do zvonu — zadarmo!“ řekl znovu Čihák pomalu, jako by trávy uštipoval.

„Co tomu říkáš ty, bratře faráři,“ uhodil tedy

Čihák najednou přímo do krunýře jeho neklidu slovem důvěrným a zároveň pathetickým — uvidíš konečně, jak se ti tu zelená pšenice? Chytíš se konečně ruky, která ti nabízí pomoc, abys zahnal trochu oveček mezi své prořídle stádo, které se rozprchává každou chvíli?

„Já?“ polekal se farář upřímně. Že se často chvástával, až mu koutkama teklo, byl tento odpovědník úřadům ve stálém střehu, aby nezanedbal svých povinností, a vidí teď v Čihákově úderu nějaké nepřímé obvinění. Přešel nejdřív k oknu; vyhlédl jím ven, jako by se bál, zdali někdo neslyšel řeč, z níž se snad pro něj vyklube nesnáž; pak zatahl záclonu a trochu se upokojil. Podíval se na Čiháka, ale ne přímo, nějak jako zespondu: zatím se ještě očichávají jako psi, než se slisají nebo porvou. Našel by se arci spolek, kde spolu zasedají, ač Brůder opustil jejich stranu pro stranu sjednocenou; ale sotva ho nazval bratrem bez úmyslu a sotva bez úmyslu přišel.

„Nebo dopustíš, bratře faráři, aby Vojtíšek měl klerikální pohřeb?“ postavil se také Čihák a vycenil na něho zuby div ne vyhrůžně, takový má najednou kukuč.

„Vojtíšek není naší víry!“ odrazil ho hádavě Brůder, nerad se nechává od někoho poučovati, odvrhl dávno všechny autority a nestrpí kovářčků, nestrpěl-li kováře.

„Vojtíšek náleží všem! Či chodil jen na jejich pohřby?“

„Chodil na všechny. I na naše.“

„Nuže, ty máš teď povinnost, abys doprovodil jeho!“

„Nepověřili mě pohřbem.“

„A jeho pověřovali? Nechodil on sám ze své vůle a ze své povinnosti křesťanské? A kdo může u Vojtíška pověřovati koho pohřbem! Kdo, myslíš, jím pověří

faráře Vavřicha? Vojta nemá příbuzných leda Frolíka Ju tetičko!"

"Jsou tu zákony, bratře," nachýlil se k němu Brůder, chtě naznačiti svým pochýlením, jaká křivda se jim děje po zákonu, a pomyslíl na to, že musí za svou náboženskou obec platiti úrok i úmor domku, v němž bydlí, když nemůže vymáčknoti ani groš z těch zlořečených neplatů, kterým přísluhuje při křtech i při svatbách. Vidíš, na to není zákon, ale na tamto, na to je zákon!"

"Vystrojíme Vojtíkovi sami pohřeb! Muzikanti zadarmo zahrají, dvě kapely! A korporace — jde teď o vás: co učiníte vy, bratře faráři?" neposlouchá ho déle Čihák a chce z něho dostati jeho ano nebo ne.

"Půjdem!" vybuchl najednou Brůder svým nejchvátavějším hlasem, ač ví, že vede stádo značně rozběhlé, ale právě proto ho láká, aby vystoupil jednou jako skutečný pastýř. Má už po krk té pokoutní učebny! Ať dělal, co dělal, nesehnal ke svým pobožnostem než trochu školní mládeže, ač má v matrikách houfce z městečka i ze vsí; marně zjednal za učitele k harmoniu dlouhého chlapa od saxofonu z cirkusu; zbytečně zvolil za kostelníka hladového dědka s houfem ještě hladovějších vnuků: učebna zela prázdnotou a naplnila se leda o svatbách, než se přízeň sesedla k hodokvasu, ten je arci lákal víc než holá třída s obrazy zvěře a s lavicemi hrubě zakaňkanými. Brůder nese tuto prázdnotu jako nepřítel k sobě. Kdybyste jednou uslyšeli, jak káží, myslívá si, já bych už zatočil vašim svědomím, já bych vám zatřepetal mískem! Ale nepřišli, dělej co dělej! Nenaskýta se mu tady řídká příležitost, aby ukázal, co je zač, a to jak sousedům i kmotránkům ze vsi, tak konsistorní radě? Jaký kněz, propanička! Nemá kostela ani fary, nemá ani věřících až na ty kostelníkovy fakany,

kterí si z něho tropí smích! Zalsbil se mu teď Čihákův plán a nemá ani chuti zkoumati, zdali nebude na štiro se zákonem. Při své prchlivosti také snadno vzplane a hoří pak jako věchet: užuž roztahuje své pařáty, aby se rozchvástal před Čihákem.

"Slibuji imposantní účast našich věřících!" napřáhl svou útlounkou šelmi ruku, jež by ráda žehnala zástupům. —

Cestou zpátky jde Čihák okolo chudobince a tu si teprv v adventní mlze vzpomněl, že vedle této středověké brány jižní, v zákoutí za mlýnem někdy panským, leží v pastoušce nebožtik Vojta, obecní chudý. Měl bych se na něj podívat, pomyslíl si letmo, bude se nutno o něj postarat, aby ho připravili k pohřbu, aby vymyli pastoušku, když bude takový pohřeb. Ale dnes si už nebude kazit věci, řekl skoro nahlas, oťrásl se však chtěj nechtěj, tak se mu přiblížil v tomto nevalně osvětleném zákoutí, a mráz hrůzy mu přejel po zádech: takový děs cítivá ze smrti, to je jedině, co ho dokáže roztrásti. Ať chce nebo nechce, ať se brání, jak brání, vidí ho v duchu nataženého na prkně, jak ho smrt narovnala z klubka, do něhož se hrbíval, a tato představa mu stahuje hrdlo a zdvihá vlasy pod kloboukem: stejně budu jednou jako on, ať šmejdlím nebo ne, tato cesta nemine ani mne — mohl by tu státi někdo v rohu a říci mi — bratře, co tak běháš, co se tak staráš, i na tebe čeká jen sáh zděli. Ale není to pouze tato zjitřená představa: ohlíží se po temných rozích, zdali ho tam někde neuvidí, tolikrát dnes vyvolával jeho stín, až ho vidí všude, kamkoliv se podívá, a na konec zapomněl na svou důstojnost a vyběhl odtud horempádem, jako by ho někdo honil, ah, ah, jaký já jsem blázen, sbírá se teprv na světle.

Ač přišel brzy k sobě, sedla mu ochablost do všech

údů. Neměl bych jít raději domů a nechati všecko, at to běží, jak běží? Neměl bych zalézt pod peřinu a odpočinout si od zla, které tropím, vždyť jsem ho dnes natropil víc, než lze vůbec unést? Ale vzdychl a dal se napříč přes náměstí, aby nešel po chodníku, nechce mluvit s nikým, s kým právě nemusí — úspěchy ve zlu nepřináší pokoj ani svému strůjci.

Jejich jednatel Jankovec má svůj příbytek v bachratém domě v hlavní ulici; domovní dveře našel otevřené, i jde po hmatu nahoru a je rád této tmě, chce se v ní trochu vzpamatovati. Zastavil se přede dveřmi a poslouchá, zda uslyší něco z vnitřku, někdo tam šelestí papírem, někdo přešel po místnosti vevnitř, ale jinak neslyší nic. Co má dělat? Zatukal na dveře, nabral pokleslou tvář do úsměvu. Z příbytku někdo vyhlédl okénkem, někdo tam zároveň odstrčil židli a rychle přeběhl; uklizejí, jako by byli činili za zavřenými dveřmi něco tajného nebo špatného, pak se teprv odmyká a ve dveřích se objevuje Jankovec a zve Čiháka dál.

„Dobrá večer!“ podává mu ten ruku.

„Dobry den, dobry den, dobry den,“ pozdravuje, ho rychle Jankovec jako posedlý a drbe se rychle pravicíkou za uchem, to je u něho pohyb tajného rozhorlení — nesnáší tyhle jejich pozdravy, zaznívá mu z nich to křesťanské „dej Pámbu“, jak to říkávali na vesnicích, a napsal o tom několik článků do místních časopisů i do spolkového věstníku, který kolportuje, aby osvitil lid: zavrhne v nich ponižené rukulíbám, co budeš, člověče a občane, někomu líbat ruku! a přikazuje pozdravovati ráno, v poledne i večer jediným pozdravem *dobry den*, aspoň se žáčkové nebudou plést a nebudou pokřikovati za časného jitra *dobry vodpoledne*, jak nezdědka činívají. Nemá arci tak starost o ratolesti, rád by vymýtil i z velkých toto dědictví, které se mu klube

z jejich pozdravů, a opakuje teď Čihákoví raději třikrát, jako by ho napomínal, jako by ho volal k pořádku.

„Dobry den,“ opravil svůj poklesek i Čihák, „nezdržím se,“ zazdráhal se na oko mezi dveřmi, ale zatím jde dál.

Jankovec právě večerel. Je snědý jako cikán, nestarý, s krátkými vlasy do ježka, s ústy trochu zkřivenými od věčného pošklebku, vždyť tu žije mezi nimi ve věčném sváru s jejich zaostalostí a touží stále po velkém městě, kde by mohl žítí osvětově, jak se domnívá, ač by se odtud vskutku neodstěhoval ani za modré s nebe, tak mu je potřeba jejich zatemnělosti, aby se rozšířal do stálého žáru, v němž jej udržují, tak by asi rozněcovalo zvrhlého proroka království hříchu. Ale žije mezi nimi a nasákl všecek nedůvěřivostí, mučí sám sebe hypochondrií (myšlenka, že nebude dlouho živ, ho provází stále na jeho výpravách a činí z něho neradostného mučedníka ve vlastních představách), chodí mezi nimi v stálém střehu, aby je ostříhal před církevním pokušením, které pokládá za opium pro lid.

Teď právě večerel. Protože se málo pohybuje a pravidelně přibývá na váze — nehne se také z náměstí po všechen čas, jak by netloustil! — nesváčí dopoledne ani po poledni a večerívá úmyslně až před sedmou: pak mívá hlad jako vlk a nacpe se tak mocně, až sotva chodí. Nerad vidí, když ho potom někdo vyruší od večere — také pes se nechce vzdátí své kosti a vrčí na toho, kdo se na něj dívá. Jankovec se teď nutí do přítvívosti, ale nevrlost mu sedí v celé bytosti: ačkoliv se usmívá, nedokáže přece než vrčet, zvláště po tom pozdravu, který mu dodal; ač nastrkal jídlo do trouby, přece ještě jen mžourá, jako by mu chtěli odníti kost. Při večerě čte svůj večerník (ten zbyl ještě na stole, s tím se jediné neskrývá) při tom žvýkává důkladně silnými čelistmi a

strká sousta po paměti do úst. Nemá radosti z jídla, ač mu chutná; cpe se po paměti a ze zvyku a při tom čte, ani se nedívá, co vlastně jí, nenavečeřel by se snad vůbec bez tohoto svého listu. Pojala ho vášeň k tištěnému slovu. Sebere kdejaký kus papíru i v kdekjaké místnosti a čte; čte v novinách jda po náměstí; vyjde-li s manželkou v neděli odpoledne na procházku, čouhá mu z kapes novinový papír a on čte, když na chvíli usednou nebo se zastaví. Ani při jídle nevydrží sedět bez novin, nemá také vůbec kdy, aby myslil; čte i dnes při večeři od přední strany až po inseráty; mluvívá i myslí pak jejich větami i jejich zhanobenými slovy: i proslul v městečku jako člověk svrchovaně vzdělaný.

„Na zítřek bychom měli svolat schůzi, Drahouši,“ povídá mu Čihák. Jankovec se jmenuje křestním jménem Drahoslav; při podpisu je klade na druhé místo, nikoliv pro jeho ohavnost, leč pro své přesvědčení, že křest hanobí člověka.

„Jakou?“

„Chystáme Vojtíškoví pohřeb. Korporace, hudba.“

„Mý uznáváme jedině pohřeb žehem!“ zarazil mu krátce řeč Jankovec. Má na všechno své zásady a své názory a jimi měří všechn svůj život, ostříhají ho hravě od každého pobloudění.

„Učiníme z Vojtíškova pohřbu pokrokovou manifestaci!“

„Chceš-li skutečný pokrok, dejte ho spálit!“

„A kdo to zaplatí?“

„To není má věc. Povídám ti jen zásady, podle nichž se je řídit.“

„Brůder slíbil, že půjde.“

„Mně je fláterník jako fláterník!“ rozhorlil se Jankovec a dotvrdil svou řeč dvěma pohyby, jako by přednášel. Právě tato schopnost, že chytí každý provaz

za nejpokrokovější konec, proslavila ho mezi jeho věrnými. Žili ve stálém strachu, aby neklopýtli, aby neupadli do svého pokušení. A přece těmi *pověrami* nasákl všechen jejich život, i upadali do poklesků, sotva se hnuli. Jednoho poutala rodina, jiného obchod, třetího zvyk a všechny tisícileté myšlení veškeré země. I žijí takřka jako sekta a popírají právě s takovou vášní, s jakou jejich dědkové a prabáby věřili: stupeň žaru je stejný, neznabozi vyměnili jen pokoj víry za obtěžkané břevno rouhačské zarputilosti.

„Nová církev je přece pokrokové sdružení,“ brání se nikoli bez zahanbení Čihák.

„Pokrok je jedině u nás!“

„Ale říkáš sám: pokroková církev!“

„Před lidmi; mám-li voliti mezi dvěma zly; ale mezi sebou si musíme *mluvit pravdu, pravdu, pravdu*,“ opakuje třikrát, takovou rozkoš mu působí to slovo — a za svou pravdu pokládá to, co vyčte ze *svých* novin.

„Ale měj rozum. Nepůjďme-li my, pohřbí Vojtáška s církevní pompou. Budou ohlupovat lid, hřbitov je širší než kazatelna!“

„Na tom něco je.“

„Já vím, kolik ty máš práce, Drahouši, pro výchovu lidu. A bez tebe nedokážeme nic — ani tentokrát, Drahouši, bez tebe —“ zamrkal starostlivě Čihák. Ví, jakou vějčku má líciti na tohoto osvěceného: Jankovec každou chvíli vypočítává počet funkcí, skrze něž osvěcuje lid. Chodívá rád s hlavou pochýlenou, ač vzrostl přímo, aby ukazoval viditelné znamení práce, kterou koná pro obec. Jankovec se zatím také probral z dřívější nevraživosti. Jsa dobrý jídec, cítivá stále hlad, vlastně syt, a blaží ho vědomí, že se nepřecpal, že si vnučenou střídmostí, kterou si jindy marně prikazuje,

uchoval čílost k řešení úkolu, jež mu Čihák k řešení předkládá.

„Na to musíme mít schůzi, vskutku,“ povolil ve svém odporu a zakýval starostlivě hlavou, která se zakymácela jako meloun uvolněný od zahradní tyčky.

„Tak zejtra v osm; přijdeš?“

„Přijdu!“ slíbil Jankovec a teprv potom si Čihák sedl a dali se do společných úvah.

— — —
Ale nejtěžší úkol na něj teprv čeká. Copak tihle! Ty zbaňkoval snadno jednoho jako druhého, stačí jeden dva hmaty, aby je dostal na lopatky — ale jak se bude ošívát Linhart Bobek, až mu řekne, že má pohřeb vypravit zadarmo a na svou škodu! Zastavil se před jeho krámkem a dívá se dovnitř. Zbýl v krámě sám a chystá se zavírat, ač minulo sedm. Je držgrešlička a otálí s tím, doufaje do poslední chvíle, že se ještě dočká svého opozdílce, který u něho koupí, protože jinde zavřeli. Má tu hračkářský krám, ale vede také veteš, společenské hry i nože i galanterní zboží — takový je krám, v němž Bobek trčí, když nevypravuje právě pohřeb; má také koncesovaný pohřební ústav i sklad truhel a rakví, jak hlásá návěstní tabule nade dveřmi.

Povyskočil, když někdo bere za kliku, vstoupil však pouze Čihák a on ho rázem odhadl, že nejde kupovat: zdvihl rychle hlavu a podíval se na něj zpod brejlí, pak ji opět sklopil a měří ho chvílinku přes obrubu okulárů, které skrývají jeho dalekozraké oči. Nemluví. Co já bych začínal, mluv si sám! Ale když se Čihák pořád nemá k hovoru, upadl Linhart Bobek do svého zvyku docela nezřízeně: měří ho střídavě zesponu i vrchem a kejvá velkou hlavou nahoru i dolů jako v nějakém modloslužebném úkonu: má toliko živnost, že nemluví, dokud nezačnou sami, i kdyby čert na koze jezdil, jak

mám propánka vědět, chtějí-li funus nebo nějakou hračku pro děti! I připadá tu teď v nízkém krámku, s hlavou nepoměrně velikou k drobnému tělu, jako bláznivý pták pelikán, který měří zobanem sousto a zkoumá, zdali se jím neudává. Za pohrbů načíchl důstojenstvím, při veteších všiváctvím, úslužnosti se mu dostalo obchodem, od přírody pak opatrné lakoty — jak se může tolik vlastností srovnati do jeho nepatrné osůbky, to by snad nevyložil ani Jankovec s celou svou vědou, která nezná jiná tajemství než záhady spiritistické.

„Vypravujeme Vojtíškoví pohřeb,“ řekl Čihák jakoby mrzutě.

„Obec zaplatí taxu — za svého chudého.“

„Vojtíšek bude mít slavný pohřeb.“

„Může, může, proč by nemoh —“

„A bude mít!“ řekl důrazněji Čihák.

„Kdo, kdo mu ho zaplatí?“

„Nikdo!“

„Nikdo? nikdo?“ zabřebentil najednou Bobek rychle a zas si měří Čiháka zesponu i svrchu, zas upadl do svého kývavého tělocviku — „cha cha cha — nikdo, nikdo!“

„Vojtíškoví se vystrojí slavný pohřeb — zadarmo.“

„Zadarmo!“ vyjekl Bobek.

„Muzikanti zadarmo, farář zadarmo, zvon i siréna zadarmo — a ty dáš truhlu i vůz — zadarmo!“

„Já? já? já?“ zaštěkal Bobek a přeběhl dlouhými kroky, a přece jakoby šourem třikrát malou místnůstku, přeskakuje krámy, aby nic nepoškodil, a rukou hladí vlasy, které mu vypadaly jen na vršku, připodobňující ho knězi, ač mu zas vzadu vlají od šetrnosti délkou prorockou.

„Voni můžou, milej zlatej, foukat zadarmo, žehnat zadarmo, zvonit zadarmo — ale mě, holečku, stojí

truhla peníze a vůz peníze a všechno peníze!" zastavil se najednou při posledním slově a podíval se na něj zespondu přísně, takže vyvrátil obličej ke stropu a trčí tak se zoufalou tváří k lampě, ač Čiháka nespustil s očí.

"Já vím, já vím!" přitakal mu Čihák. "Ale co můžeme dělat," přiklonil se přes pult až k tomu obrazu zděšení: "Starosta chce řečnit, Brůder chce řečnit, Jankovec chce řečnit..."

"Ať si řeční o sto šest! Ale ne za mé peníze!"

"Co můžeme dělat?"

"Kdo?"

"My."

"Kdo my?" přikrčil se Bobek za stůl.

"My dva! My dva musíme poslouchat!"

"Tak? Poslouchat jejich tintili vantili —?"

"Tak to nemyslím, poslouchat. Ale Brůder na nás nejednou přiběhl na radnici: dejte nám druhou koncesi..."

"Druhou koncesi! Sám se tu sotva živím!" skoro se dušuje zabobaný Bobek.

"Já vím. Ale mluv s nimi, když Tvrzník nad ním drží ruku," zašeptal mu do ucha, ač tu jsou docela sami.

"Ach, ach, ach! Okrádají Linhartu Bobka," zalkal jenom malý Linhart a vykroutil hlavu vzhůru, ač s Čiháka oči nespouští.

"Pohřeb první třídy se zlatými anděly."

"Budou to pak na mně čtít všichni. Vojtiškovi ju! a mně ne!"

"Výpravíš?"

"Co můžu dělat?" skáče Bobek po krámě, jako by ho na nože brali, a přeskakuje přece rozličný krám, který se tu nakupil v těsné místnůstce, aby neučinil škodu. Čihák už je na odchodu. Zastavil se však znovu. Chce jim přece spunktovat tanec, aby neměli-kdy štárat.

Mohly by se z toho vyklubat krásné soudy, kdyby s nimi náležitě zamíchal!

"Pohřeb povedeš za hasiči, za bratrem Šámalem."

"Musím přece za farářem Vavříchem."

"I Brůder půjde za Šámalem."

"Ale já, já musím se všemi!"

"Volní myslitelé nepůjdou Vavříchovi za křížkem!"

"Ať jdou, kudy jdou. Ale já musím za farářem!"

"Ale budou tam dva faráři. A Brůder táhne s námi!"

"Vojtíšek byl u Vavřícha!"

"Obec vypravuje pohřeb. Tvrzník..."

"Vypravuje, ale neplatí, neplatí!" zaječel Bobek, jako by ho na nože brali. Nejen zadarmo, ještě mu uchystali takovou kličku! Kdo to pak všechno odskáče?

Bobek! Češ-li poroučet, aspoň plat, jak se na tě sluší. Já jsem u Nové církve, žena katolička, dcery napolovic, kluk bez vyznání — kdo může učiniti víc pro svou živnost? Kdyby se tu vyskytlo nové vyznání, musel by snad zplodit nového potomka, aby se vlk našel a koza přece nepošla! Obětuje se někdo z vás víc pro svůj chlebiček? Roztrhej se pro ně — a tohle je potom jejich vděk!

"Platí?" natáhl k němu Čihák ruku.

"Zničíte mi živnost!" zahekal a zakroutil se Bobek.

"Platí!" řekl znovu Čihák a strčil mu pravičku až pod samý nos. Bobek se jí chytil, to se ví, ale myslí si své: budiž, svolím ke škodě, ale nebudu si kazit, ho-
lečkové, obchod, nebudu jednat proti zákonům, ani desaterý slib mě k tomu nepřinutí, já se už vyvíknu z vašeho tance!

KAPITOLA 5

Je právě první pátek adventní, den Vojtiškova pohřbu.

Umrlec leží čistý, vyholený i zmládlý na vydrhnuté lavici, jejíž kloubnaté suký přikryli černým rouchem, bradu má vzhůru a obličej mu prozářilo světlo. Co uviděl, než naposled zavřel oči? Jaké poselství uzřel a skrýl pod víčka, jako by se o tento poslední dar nechtěl s nikým dělit? Jeho semknuté rty nevydávají svého tajemství, je to jediný příkrý rys v jeho nové podobě: v ní tvář pacholíkova rozžehla ponížené rysy starcovy a pokojný smír se rozestřel nad vším, čím žil. Jako v jiné dny páteční přihlásí se ještě dnes všem, kterým tolikrát svým jazykem popleteným ohlašoval neděli — nikoli už dárcům, nýbrž funusníkům, ne už poutník s holí žebráckou, leč nejtišší ze všeho shromáždění: jeho ticho právě přikrývá černá rakev.

Byl bys měl slavný pohřeb, žebráku, i kdyby jeden z úkladníků, jehož jméno je Čihák, nebyl sbaňkoval kdekoho, aby tě přišel vyprovodit na poslední cestě, která nemine žádného. Hle, dráč neodradil spravedlivých, ti se řadí hustě okolo mlýna někdy panského a přicházejí se s tebou rozžehnat do obecní pastoušky, postojí u truhly a dívají se na tebe s hlavou pochýlenou — a uvěřili mnozí, že přebýváje ještě svým tělesným ostatkem mezi žebráckými zdmi, kralujš vskutku již v svém pravém království na nebesích.

Přišel kněz v rochetce a s ním krácejí po stranách ministranti v komžích, které je vzdálily jejich neposed-

nosti, a kúroví zpěváci se postavili u dveří jako včelky na česlo, když se nevešli do těsné síňky pastoušky. Zpívají do pomženého dne adventního a jejich zpěv proniká husté roje lidí, drtě jejich tváře jiným hlasem, taková je jeho moc. Není tu pláče ani nátku, tento zemřelý nezanechává po sobě ani jmění ani spřízněných krví; jeho přízeň je širší, patřil celému kraji pod horami až za Čertovu zeď, a jeho jmění je čistá památka člověka blahoslaveného, tak ho znali všichni, ať přišel jako almužníček nebo ať šel poslední za pohřbem s rukama skříženými nazad. Že zemřel v pastoušce, konají se pohřební obřady takřka pod širým nebem, tak bídný byl jeho vezdější příbytek, i hlas knězův proniká oknem, netisní jej ani vznosné zdi, ani nepohlucuje hluchá prostornost chodeb a světnic, tak obnažila chudoba pohřeb žebrákův do sprostné vzněšenosti.

Kdyby byl Vojtišek žil v době méně osvicené, kdyby žil v dobách temnějších, které neměly ani novin ani rozhlasových tlapačů, byla by asi vznikla o jeho funuse jarmareční píseň; ale nelze probudití svit zhaslého světla ani zvuk hlasu zmlklého: i dříve se dobře okolo, vryjete si hlubokovpaměť tento dens jeho příběhy, vy lidé, a staňte se svědky povýšení žebrákova a radujte se z něho, jakž bylo psáno.

Nuže, kdo tu stojíte všichni?

Docela v čelo zástupů se postavili hasiči ve svých trojstupech, napřed s helmami, vzadu v čepicích a bluzách nebo v černých kabátech zimních. Vede je Antonín Šámal, za ním v trojstupu menší Bina s ptačím obličejem, hladový Rejman se širokou hubou, dlouhý i hubený Johan Stehlík s vyzáblýma očima, pak ostatní, jimž lesklé přílby vrhají měděný stín na čelo i na líce, že se zdají vážní i pochmuřeni jako žoldněři, jimž žhářský oheň vybarvil tváře do svereřepé podoby zběhlých

lapků. Ti v čepicích za nimi jsou už proti nim jen strejčinkové, takových můžete potkati na kopy i mimo den páteční, vytáhlý Špicar vedle sporého Badalce, jehož oči mžourají zpod čepice jako z boudy, když se na sousídka podívají do jeho výše, za nimi oba bratři Barčin Sluka i Sluka Slavík, pak porůznu Honzejk Šelbičák i Honzejk Lípák i kolikero Valšů i nejeden Třešňák i Rozkovec, je jich tu na všech hustě a rozeznávají je podle jejich příslupků. Teď tu stojí v trojstupch, pomrkávající na světlo, a připadají celí nesví, když je tak Vojtíšek vylákal z jejich samot v ohlubních kraje.

Ostatní se narojili hustě a bez pořádku — kdo by vylíčil hustou změť jejich hlav, vždýt se od mlýna někdy panského sesedli hustěji, než se včelí roj sesedává na obtíženou větev! Do každé z nich teše čas rozličným poklepem rodovou podobu a mnohou přitesal, že vystala nad roubení až z hlubin věků, když v tiché pozornosti zirájí k jedné truhle, již právě vynášejí na marách. Vy báby v širokých svátečních sukních, vy ještě s jediným zubem v třaslavé dásní a s lícemi vyschlými na houžev! Vy dědkové s bílými vlasy, jimž léta vryla tajemné síťové vrásek pod oči! Neuviděl by vás nikdo takto pohromadě, kdyby vás nebyl zavolal Vojtíšek jako polnici, která ještě vzkřísí zkormoucený luk vašich těl!

U mlýna se opřel o zeď houf horáků z druhé strany Čertovy zdi; náležejí kolaturami do Vojtíškových farností, ač jsou jiného jazyka. Jindy přejdou přes Proseč leda v páru, když koupí na Dolensku krávu nebo jalůvku a vlekou ji tudy za řetěz i za ocas do svých stájí, ač podle pranostiky mají odtamtud voditi nevěstu a nikoli hovádko, pro ně mají zajíti do hor: dnes tu stojí v houfu s vážnými kníry pod ožehlým nosem a kníry se jim na obou koncích třepí, až utvoří náhlou štětku

u obou koutků, a dodávají jim posupného vzhledu, ale posupnost mizí, jakmile vzhlednou svýma modrýma nebo zahnělýma očima, tak mírný mají kukuč.

Až docela vzadu, jako by měl zděditi poslední Vojtíškovu místo, stojí dlouhatánský výměnkář kozlen-ský Florián Antoš. Šňal kloubouk a ustupoval jim krok za krokem, když jich přibývalo, převyšuje je stejně o celou hlavu, a nyní trčí zezastupu jeho odkryté, napolo lysé temeno, řídce obrostlé odstálými i nějak sverpými chloupky, a výrazný obličej s odevzdaným fatalismem v podlouhlých rysech, které stáří zkormoutilo i pro-čistilo: jeho oči se úží, dívající se na obtěžkané máry, tak asi poznamenává lidský zrak světlo příliš blízké. Zeď zástupu ho zbavila tělesného ostatku, zbyla jen tato hlava, tak blízká již lebce, hlava, jejíž oči pomžiká-vají od slz: mohl by to být sežehlý trestanec s olysadou hlavou, mohl by to být prorok s tím světlem v očních panenkách, a je to zatím prostáček boží Florián Antoš, jehož tiché kvílení pohřební neprozí sevršených rtů.

I naložili obtěžkanou truhlu na pohřební vůz, podruh Kašpar na vysokém kozlíku popustil oprati a Šámalova klisnička, uctivší volnost, pohodila hlavou a oba koně v černých čabrakách učinili první krok: i pohnuli se houfové za nimi, jako by se les dal v pohyb, leč není to les, podobají se leda sadu, když se po prvních krocích roztáhli do hloubky a odkryli se zrakům, tak se jabloně rozklesnou, zknolí i zlíbezní — jabloně, jejichž pravým znamením je plod. I Melichar na věži chrámu, jehož věž pukla od roubení střechy až do hloubi gruntů, zvedl kladivo a roznítil kvílení v oněmělém kovu, až dolehlo na houfy. Nepláči za jeho truhlou, ale nářek zvonu na puklé věži chrámové je schýlil k zemi, tak těžký smutek se vtělil v jeho nakřáplý i zvětřalý hlas. Neroztouží ve skále jejich mlčení sirou úzkost?

Nepřipomene jim na této posmrtné žebrákové cestě, jak se révoví z této pozemské viničky vzpínalo po jeho hlaholu vzhůru k nebesům? Nesrazí je aspoň tento nářek povětrný, když po zvyku touží, aby v této chvíli, kdy nebožtík opouští svůj příbyteček, uslyšeli s věže slavné dunění všech zvonů? Či dopustí, aby po druhé a dvojnásob pukl chrám od roubení věže až do hloubi gruntů i v jejich srdcích, když se před jejich očima hroutí na nejdejšíh hřbitůvku jejich předků? —

Až dotud se rozvíjel děj pohřbu po svém řádu, a jím je povinnost, aby pohřbili mrtvého žebráka Vojtu z obecní pastoušky.

Když však čelo průvodu přicházelo na roh, kde se má průvod oddělití starou umrlčí uličkou, kudy chodí- vají pohřby dodnes, ač okolo vede vydlážděná silnice, vyrazil z boční ulice Jankovec s Čihákem i se svými věrnými a předešli průvod, činíce tak ze sebe jeho špičku. Ach, ti si věru nekreslili nadarmo na přípravné schůzi, jak mají oblouditi Vavřicha i s jeho křížem!

Shromažďovali svou věrnou obec v hospodě na Dolánkách a tam také došlo k jejich první při. Brúder přišel za Jankovcem a nabízel mu prapor s kalichem do čela jejich průvodu, když povrhli křížem („Nikdy nepůjdu za křížem!“ přiklepl Jankovec rukou na přípravné schůzi), aby nešli jako stádo, ale se zlou se potázal:

„Odmítli jsme kříž!“ obořil se na něj Jankovec s odznakem na klopu kabátu.

„Kalich není kříž!“

„Mně je symbol jako symbol!“ utrhl se Jankovec a div se nepohádali v těsné šenkovně, kde zčerstva do- přjeli pivo, aby nezmeškali pravou chvíli. Co dělal Čihák? Slyšel tohle škorpení? Bude je krotit, vloží se mezi ně, aby je smířil? Ach, proklouzl jim takřka mezi

prsty a uchýlil se do místnůstky, tam se docela zavřel — jen si, holoubci, vjeďte do vlasů, jen se pocuchejte a nadejte si rozličných jmen, aby byly soudy, já právě potřebuji, abyste ztropili takový rámus, až v něm nějaký ten šepot zanikne jako nejtenší hlásek.

„Už jdou! už jdou!“ přiběhl kluk, který na rohu hlídal, aby je nepropásli — „už jdou!“

Nechali hádku hádkou a vyrojili se ven, rychle tvoří dvojstupy, aby jich bylo víc, Čihák v té mele zůstal vůbec vzadu, to se mu arci nijak nepříčilo. A sotva vyrazili, utvořily se dva houfce, napřed volní myslitelé — kdo to však pospíchá za nimi, nemoha stačiti jejich spěchu? Není-li to farář Nové cirkve Brúder? Marně, marně pospíchá, stejně je nedostihne, stejně je nepředběhne, aby jim vnutil prapor do čela, v úprku mu překaží dlouhý hábit kněžský. Zůstal vzadu a s ním i jeho houfec, první kostelníkův vnuk s vlahkou na podešlích holi, za ním kostelník, faráři po levici i po pravici oba učitelé náboženství, první holobradý panáček se zřejmým studem na holé tváři, druhý v horlivosti popoběhl, skáče jako skopec dlouhýma nohama — tak jde Brudrův houfec.

Jankovec se svými dorazil k čelu průvodu právě na nároží. Neohlížeji se nalevo ani napravo a předešli kříž, jako by se nechumelilo, a pustili se nikoliv strnou umrlčí cestou pod radnici, nýbrž přizpůsobili svůj krok kroku pohřebnímu a dávají se po silnici vzhůru, dobře vědouce, proč tak činí. Kdyby došlo k vyšetřování, mají výmluvu: nechtěli jíti s průvodem, který se přece vždycky ubírá umrlčinou, chtěli jíti sami — a zatím počítají s tím, že strnou průvod po svých slépějích, vždyť ti vzadu se musí domnívat, že se vzdali staro- bylého zvyku jenom proto, aby prodloužili slavnou poslední cestu žebrákovu.

Kluk ministrant s křížkem zaváhal však na křížovate. Má jít za nimi, nebo se má dát vzhůru strmou cestou umrlčí? Byl svědkem jednoho pozdvižení, když spolky odmítly jít za křížem, a ví, že právo je při něm a při kříži; pořadatel pohřbu náleží, aby určil pořad průvodu, a všichni se mu musí podříditi, ať se jim to líbí čili nic. Neměl by doběhnouti dozadu a oznámiti, jaká se tu napřed děje nepřistojnost? Jak má však pobíhati s křížkem v ruce a v komži?

Zastavil se a ohlíží se dozadu i dopředu — a zatím jej došli hasiči, kteří jdou ve svých trojstupech hned za ním. Tento zástup v zádech mu dodal odvahy. Co se budu radit, vím přece, co mám činiti a kudy jít! Nejde za Jankovcem, pustil se cestou nalevo, nevsímaje si Jankovcova houfce.

Jeho váhání využil Brůder i se svými a vtiskl se mezi kříž a mezi dvojestup napřed.

Kluk ministrant si jich nevsímá, ať si jdou, kudy jdou, dívá se však po očku, co se stane. Naložili příliš mnoho na jeho bedra, když mu určili, že má sám vésti tisícíhlavý zástup, zmítá se tu teď hůř než lodička v jeho vlnách. Antonín Šámal učinil také to, čeho se obával tento Franta, jemuž kluci přezdívali Vlček: nedbá, kam ministrant vede pohřební průvod, a jde nikoli za křížem, ale přímo po dlužné silnici a milý Franta Vlček zůstal viset sám v prázdném prostoru jako pavouk v protřené síti. Nejdřív ho napadlo, že tedy doběhne dozadu a poví, co se tu děje, ale poznal hned svou bláhovost a obrací se, že předběhne aspoň hasiče, co má dělat! Ale sotva učinil krok, křikl na něj Čihák, který tu schválně počkal na rozcestí, aby dokonale spunktoval při:

„Za hasiče! S křížem až za hasiče!“ a vklouzl zas rychle mezi průvod, netouží s tím mít žádné opletačky.

Kluk se zastavil ve svém tápání. Ale ví příliš dobře, že se tu děje nepřistojnost, i zkouší, že se zařadí aspoň mezi první trojstupy, musí přece někde jít, nebudou ho přece chtít odstrčiti až za truhlu! Neodhánějí ho; neodstrkují; ale jdou, jako by ho neviděli, jako by ho nebylo. Naráží na sevržený trojestup mužů a ten se mu uzavírá jako zeď. Co má proboha dělati? Zalily se mu oči slzami, mladická lítost jej skoro rozplakala, teprv před rokem se ve své hladové podnikavosti domohl tohoto pohřebního úradu a oni ho teď o něj připraví, jdou pořád jako berani! Užij polyká slzy a musí mrkat, až konečně našel škvíru, aby se vedral do zástupu.

Jak vznikla tato mezera v sevrženém hasičském trojestupu?

Vesničtí hasiči, ač je přiřadili těsně k městským, utvořili schválně prostor mezi posledním trojestupem, v němž jde sám zakrslý Hošek, aby se oddělili od předních trojestupů a tak naznačili svou zvláštnost, když je neodlišuje uniforma. Šlapali hned u mlýna schválně na jednom místě, až vznikla mezera deset kroků zděli, tak provedli svou, nehledíc k původnímu plánu, a do ní se teď vetřel Franta Vlček s křížem a dává se na cestu, ač na ni pro slzy nevidí, vždyť je měl vésti.

A pohřeb jde dál, farář Vavřich nedohlédne kupředu a nese zatím pokojně svou svíci za zpěváky; dvoji kapela vyhrává smuteční pochody jedna za druhou, tady vzadu to jsou ještě funusníci jeden jako druhý, spojil je v toto společenství bídný žebrák Vojta. Tam napřed jdou však už členové spolků, korporace, strany, jednoty, už je nic nespojuje, jen Melicharův zvon zní všem stejně do kroku z puklé věže chrámové — nestal se zatím i on předobrazem puklého života tohoto lidu, jež se marně snaží zavolati v jednotu? Nevztělilo se do něho podoben-

ství celého tohoto věku, v němž se oni rvou o roucha, ač se připozdívá?

I s Melicharovým zvoněním počítali. Nechtí, aby jim zvon připomínal jiné cesty ani jinou úzkost. Když se ministrant Franta Vlček konečně vedral v zástup, našed škvíru v jejich utajeném sváru, spustili dole v lukách sirénu na zmlklé továrně, tak ji jindy rozezvoucí při ohni nebo při poplachu. Zahučela najednou z čista jasna — ti v průvodě se mimoděk lekli a popadají dech a sivý Florián Antoš z Kozlence se vzadu docela pokřižoval na odevzdaném čele — jaké neštěstí vkročilo na zavřzenou zemi? která rána z jejich hojných ran propukla v tento pokojný den adventní? Ale pak porozuměli, že rozezvoucí sirénu k Vojtíškovu pohřbu, činivají tak, když země někdo bez vyznání, aby se nemuseli utíkat ke zvonění, a vykročili dál, ani jim nepřipadá divné, že ji dnes spustili, když Vojtíšek byl křesťan, vzdal se v svých myslích kostela, ač dosud nespádl, ač zatím jen pukl od roubení věže až do hloubi gruntů. A ječivý, šílený hlas poplašeného stroje pohltil hlas zvonu jako dává šelma beránka, toto chrčení, toto strašlivé sípání, jímž se jediné ještě přihlásí továrna, naplňuje vzduch i všecken prostor k oblakům zlotřilým děsem půlnočním, ač se den nachýlil sotva ke svačinám: proniká všecken kraj od kopců až ke stržím, od planin, zalesněných žiznivou borovicí, až k pšeničným červinkám i k zbrocené hlině návsí, od potvorných zákoutí, kde kladli jejich sebevrazi oprátku na svůj krk, až k líbezným hájkům a háječkům, jejichž jitra budí žlúví chlichotání.

Tak siréna chrčí, hřmotí, řve, dodělává a zas se zdvihá, trhá ušní bubínky, bučí jako nestvůrná obluda, která užž dodělává, a přece s vytrvalostí, již je schopen jen stroj, houká, ječí, piští, až zachvátí všechno do své

zběsilé náruči — i přehlušila zvoníka Melichara a udávila hlahol zvonu z puklé věže chrámové.

Došli tak se svým úlovkem pod náměstí.

Dlážděná ulice se tu natahuje i zdvihá. Farář Vavřich vzhlédl, aby přehlédl zástup. Jeho tenké bezkrevné rty se najednou stáhly, jako by něco zavětřily. Co se to děje tam vpředu? Kde se to kymácí kříž? Nenařídil ministrantovi, aby s ním krácel v čele, jak se sluší a patří? Ach, porozuměl, oni nechtěli jít za křížem! Teď si konečně vysvětluje, proč se dali po široké silnici slavnostní oklikou, proč nešli strnou cestou umřlí. Nechtějí se podříditi kříži! Jdou zas jako stádo, ač předobraz pastýře na ně čeká!

I zastavil se Vavřich v polou kroku, zastavili se i koně za ním s vozem i s truhlou a za ní všichni funusníci. Vavřich nekrčí, nemluví, nenapomíná, nic. Jen se zastavil, i zpěváci před ním uslyšeli, že za nimi nejde, i zastavili se po několika krocích pár po páru, i došlo ticho až k řadám hasičů a zastavili se i oni trojstup po trojstupu a zastavil se konečně s vítězným úsměvem i Franta Vlček s křížem a na rovném náměstí konečně i ti vpředu: stojí tu najednou slavný pohřeb v náhlém tichu prvního adventního pátku, i kapela zmlkla v polou taktu, až nástroje zděšeně zakvičely a tóny vyzněly v krutý nesouzvuk, nastalo ticho, ač siréna dál dává hlas z nedalekého chrámu, jehož věž pukla od roubení střechy až do hloubi gruntů.

K Vavřichovi přistoupil strážník:

„Proč nejdete ke hřbitovu?“

„Kříž!“ řekl Vavřich krátce a ukázal svíčkou jako palcátem dopředu.

„Nemůže se tu stát do večera!“ řekl neosobně strážník, který musí chtít nejdejší státi při Čihákoví, ví přece, co se ujednálo na přípravné schůzi. Vavřich

jen pokrčil rameny, ohnul se k zemi a čeká. Jeho tenké rty pod velkým i špičatým nosem se stály ke klidu — nepovedu dál pohřeb, dokud nepůjde za křížem, takové je jeho předsevzetí. I Franta Vlček v komži pochopil, že došel konečně zastání, a vyrazil usmívaje se dopředu, vidíte, já jsem byl v právu a vy jste mě marně odstrkovali! Pospíchá před hasiče, ale hasiči se obracejí vlevo v bok trojstup po trojstupu a postavili se do trojřadu vedle radnice. Jde tedy dál, aby předešel dvojtup Jan-kovcův — ale do těch jako by vítr foukl, utíkají jeden po druhém, jak se jim hodí a jak stačí, a přitlačili se až k chodníku v spořádaný houf a utvořili špalír. Kdo zůstal na místě? Kdo neutekl před znamením kříže, s nímž ministrant kráčí skrze zástupy? Jediný Brůder tu zbyl jsa podoben ostrůvku, když ostatní sfoukl tento dech, jediný Brůder se svými vytrval na místě, jak může utíkati před křížem, jehož se dovolává?

Kříž tedy předešel i jeho.

Zbyl tu sám z průvodu, zbyl tu sám se svými, pravý chlap kolohnát s nohama jako skopec, levý holobradý panáček s viditelným studem na holé tváři, před nimi kostelník a docela vpředu kluk ztracenec s černým praporem, na němž svítí kalich s bílými hvězdami v černém poli. Podívejte se na Brůdra! Podívejte se, jak do krve zrudl ve vyzáblém obličejí! Stojí tam na holém náměstí s tváří pobledlou prchlívostí, která hrozí vybuchnouti co chvíli, tak pod ní nabíhá viditelná zlost, až se mu líce nadýmá, jako by žmoulal nějaké dábelské sousto, kterým se dává.

Vavřích se ani teď nehýbá s místa, ač kříž stanul daleko v čele pohřebního průvodu, ač mu zástupové utvořili po stranách hustý špalír. Nač ještě čeká? Kdo mu brání v další cestě? Brůder to pochopil: čeká, až se odklidí i on se svým zbytkem, jinak se nehne

s místa, děj se co děj. I ostatní pochopili, proč ještě stojí pohřební průvod, a podívali se na Brůdra. Tím doslova cuká bezmocná zlost a promodralé žíly mu téměř zjízvilý průhlednou skrání pod mnišským baretem, visí takto na očích zástupům na trdlici vlastního ponižení a ví, že se musí odpřížiti do kouta — jako se pes, jež vyhnali, plížívá od příbytku, stáhnuv ocas mezi zadní běhy. Ach, prohrál svou při, vydal ho na milost a ne-milost! Volní se ho zřekli slovem i skutkem, teď se ho odrekli všichni, jak tu stojí v houfech — ale já vám ještě ukáži, já vám ještě spočítám, zač toho je loket! Proč, vy moulové, posloucháte Vavřicha, ač s ním nikdo nic nechcete mít, proč ho neodstrčíte s cesty, aby se mohl konati pohřeb, či nedoprovodil bych vám právě tak vašeho Vojtáška na poslední cestě? Ale marnost nad marnost, musí se odpřížiti chtějí nebo nechtějí — na kluka s praporem musel syknout, aby tam nezůstal trčeti jako nahý v trní. A sešnul se téměř úkradkem hasičům po bok — a přece ho všichni vidí, přece se zástupové dívají na jeho hanbu.

Proč stojí ještě teď farář Vavřích, ač se stalo již po jeho? Nebo se domnívá, že se zas vrátí pod kříž a utvoří za ním nový průvod? Čeká na jejich kajicný návrat? Ne, nečeká, ví příliš dobře, že neroztrhnou svých rouch ani neposypou tváří svých popelem — dívá se po nich, jak se tu sešikovali, když utíkali před křížem, jež jim chtěl vnutit, tady napravo stanuli vesniční hasiči, kteří zůstali napolo v jízdni dráze, jako by věřili, že zmenší svůj hřích, vejdou-li do něho pouze jednou nohou.

Stojí ještě, ač by mohl kráčet za křížem. Provedl svou a zvítězil nad jejich úskokem, ale zůstal tu sám. Nějaká lítost mu sežlá nestarou tvář, nějaká lítost ho ohýbá k zemi, již náležitě všichni, ať se hlásí tam nebo

onam, ať volí tak nebo onak, tato volba je na konec zažene do houfu, v němž se sejdou všichni. Dnes jsem jim vnutil kříž a odehnal ty, kteří se ho vzdali, ale jak sám zůstávám mezi nimi, když se mne i tito zřekli, vidí Vavřich, opuštěný dvojnásob mezi houfy.

Je ještě chvílinku ticho, než se znovu dají v chůzi, jen siréna dává hlas zvonu, jako šelma dává beránka. Umrlče Vojtíšku pod černým přikrovem slavné rakve! Žebráku Vojtěchu s jediným jménem křesťním! Chodívals na jejich pohřby, ať byli takoví nebo onací, doprovodils každého na jeho poslední pouť, která žádného nemine: byls jen ubohý blázen, ale dobře, že nemůžeš zírati na toť jejich bláznovství! Opuštíš zemi, kde jen blázní se dovedou radovati v obecných nářích, opustils zemi líbeznu, kde jen blázní cítí její dědicťv jako svůj příkaz, opuštíš věk zhanobený a dobu zavřzenou, která žvouc metá los o roucha, ač se připozdívá.

Pohnul se konečně Vavřich a za ním Šámalova klisnička v páru, pohnul se vůz s truhlou i funusníci za ní, pohnul se znovu průvod pohřební. Ale Jankovec! Poďtejte se na Jankovec! Ten sotva dává nadarmo znamení odhodlanou hlavou, ten sotva nadarmo pomrkává do všech stran, aby nikdo nezapomněl, k čemu se dřív smluvili! Zatvrzelé odhodlaní naplnilo jejich vůli, když se teď postavili v houfěch do špalíru. Máš všecko, žebráku, z jejich daru, zemřel jsi nahý, jako ses narodil, všechnu tuto slávu i všečen ústroj posmrtný máš z jejich milosrdenství — zbývá ti jediné cesta, poslední cesta, víc ani za nehet, podsední Vranka Šámalova z Kněžíček, náruční valach v čabrace maličkého Biny z Dolečku, vůz opatrného Linhartta Bobka, který v oprášeném tvrdáčku pobíhá dozadu i dopředu jako poděšený střevlík a mete šosy kabátů jako krovkami,

všecko je jejich, ačkoliv ti to propůjčili na cestu, mohou však přece činiti se svými věcmi, jak se jim zlíbí.

Co může činiti třeba ten Linhart Bobek, který tu pobíhá, chtě se co nejdále vzdáliti od toho, co přijde? Nepohřbívá jedny jako druhé? Co může jiného činiti, aby si je neoddehnal všechny? Čihák, Jankovec i Šámal mu výslovně nakázali, aby jeho vůz nejel za farářem Vavřichem přes náměstí nejkratší cestou, nýbrž okolo v slavném průvodě — tak si předsevzali, že přetrumfnou Vavřicha, až je nejlépe sežene pod svá křídla. Ale může je Bobek poslechnouti? Může se zřící pohřbů, které vodi farář? Může se přidati pouze k Brůdrovi a voditi jen jeho pohřby?

Průvod se hnul za farářem Vavřichem, ale nalevo se tvoří nový průvod a jeho se chytá i farář Brůder. Kašpar na kozlíku zastavil, jemu je to tak dalece jedno, za kým pojedje, nedostanete se se mnou stejně než na hřbitov, odvezl jsem jich tam takto už na kopy! Ale Bobek se rozhlédl polekaně po náměstí, narudlý nos mu až zmodral od strachu — ach, myslí si, měl jsem předstírati nemoc a nechati jim, ať se sami popálí o tuto kaši! — a dlouhé vlasy nad šíjí, sčesané staroby (i na nich šetří) mu tam odstály, jako by je zvedal vítr. Ví, že má jíti za Vavřichem a za křížem rovnou přes náměstí, ale Čihák s ním ujednal, že pojedje s vozem za hasiči — ach ach ach, jak se mám teď rozhodnouti!

„Co mám dělat? Poradte!“ světoval se večera Kašparovi, když chystali vůz.

„To je těžký,“ pomrkává pacholek Kašpar, ale Bobek ví, že je lískou podstý, ten nepřimhuje nadarmo své šibalské oči! „Leda bych pošimral klisničku pod vocasem — klisnička se spláš, já znám holečku, jakou klisnu má Šámal!“

„Dal bych vám na pivo, Kašpare,“ slibuje Bobek,

ale nemladý Kašpar si myslí své — dávno bych ti hodil oprátí pod nohy, kdybych nedostal od pozůstalých, já nespolehám ani za mák na tvé pivo, držgrešličko! Ale kývl a teď čeká nahoře na vysokém kozlíku jen na Bobkovo znamení a jeho tvář není ani o chlup nehybnější, než bývá jindy, cítivá se neuvěřitelně povznesen tady nahoře nad všemi funusníky. Bobek v tu chvíli vytáhl velký šátek na nos, zastavil se a utírá si nos, troubě do šátku jako na trombon: když jej skládá, mávl jím na Kašpara, to je jejich smluvené znamení. Kašpar si narazil kšilt čepice do očí, aby mu nespadla při tom fofru, a Bobek se šine vzhledem miliusa za vůz, aby byl pokud lze nejdál od té mely, kterou sám spískal.

Brúder se v novém průvodě dostal zas až na konec — a octl se tak právě před klisnami, které se zastavily, ač farář Vavřich učinil zatím pár kroků dopředu. Brúder ještě cítí pohanu, pálí ho, jak se musel před chvílí odplížit s cesty, jako se plouhává pes, stáhnuv ocas mezi zadní nohy — a má věru dost toho věčného odstrkování! Nedá si líbiti toto veřejné pohanění! Odešel mu s cesty, z níž ho vyháněl křížem jako ďábla — ale já ti ukáži, zač toho je loket, na konec přeci zvítězím já, jakože se Brúder jmenuji!

Vídí váhání Kašparovo — i skočil farář Nové církve Brúder k hlavám koní a chytil za uzdu Šámalovu klisničku a trhá jí mermomocí na svou stranu, jako by měl v ruce vola a ne měkkohubou Vranku. Klisnička se vzepjala na zadní a strhla náruční, tak se poplašila z Brúdrova hábitu, který jí vlaje u hlavy, a divoce zafrkala, až bílé sliny postříkly Brúdrův černý baret. — „Jedte za mnou! Okolo náměstí!“ řičí vztekle Brúder s divokou prchlivostí, ale v tu chvíli pacholek Kašpar učinil, jak se umluvili s Bobkem, jemuž konec konců náležel vůz a který ho konec konců na pohřby jedná:

zašimral Vranku pod ocasem bičištěm a poplašená ko- bylka skočila stranou a strhla za sebou i náruční k trysku, o němž ví jediný pacholek, že jej ovládá otěžením, ať se jakkoli zdá bezhlavý.

Vysoký vůz se zakymácel, několik ženských na chodnicích zaječelo hrůzou, když vůz objíždí tryskem okolo náměstí a zatáčí se podle morového sloupu. Ale než se měli kdy vyděsiti nad splašeným spřežením, koně se zastavili na konci náměstí a čekají na průvod, jen se jim ještě chvěje divokost v chrápcích.

Tak pohřbívali žebráka Vojtíška z obecní pastoušky v tento první adventní pátek. Vláčeli jeho tělo, zbavené již rmutu vzdějšiho, vláčeli do kolikera stran neslavné ostatky žebrákovy, činíce z nich předmět své pře, vláčeli je div ne pod koly a za jecivého sípání tovarní sirény, která udávila hlas zvonu s věže střechy chrámové, puklé dvojnásob, jednou od roubení střechy až do hloubi gruntů, po druhé v jejich srdcích a v myslích jejich.

KAPITOLA 6

Prosečský starosta Jan Tvrzník jde za Vojtíškovou truhlou a vidí málo z komedie, kterou spískal Čihák. Přišel na pohřeb a přidalo se k němu několik městských radních, než pohřeb začal, a když se potom tvořil zástup z hustých rojů, vtláčili je na přední místo právě za rakev (někdo tam přece musí jít); nepřišli jako pozůstali, a přece se takřka mimoděk dostali za žebrákovu truhlu, vždyť Vojtíšek nemá jinou přízeň než tuto svou přízeň páteční. Tvrzníka po té rozmluvě s Čihákem kolikrát napadlo — staráš se najednou nějak příliš o ten pohřeb a máš s ním asi jiné úmysly než smutek! Neměl bych ti sednouti přece na vějičku, ač jsem ti to slibil rukou-dáním! Nemám však jít ostatním příkladem ve všem, cokoliv dobrého se tu v městě koná? Není to krásné, když připravují slavný pohřeb chudákovi?

A právě pro ten nepořádek, do něhož zatím nahlédl jen škvírou, nesmí se nijak stahovati dozadu, aby nevzbudil zdání, že se na radnici děje něco nepravého. Postavil se tedy za umrlčí vůz a jde tu sám jako pozůstálý, dva tři členové městské rady, kteří nepřišli na pohřeb v kroji nebo s odznakem spolků, zůstali o pár kroků za ním a on jde tak úplně sám za Vojtíškovou rakví. Našel ku podivu zalíbení v tomto místě: utvořili okolo něho prostor, jaký náleží hodnostáři i v této neobradné době, zbyl v něm docela sám a nemusí s nikým mluvit. Jak se mu dostávalo zřídka této samoty! Vždyť jsem vlastně toužil již od neděle, abych mohl býti sám a nikoho neměl

u sebe, už jsem sotva dýchal v tom kolotoči věčných schůzí a věčných jednání!

Nedojímá ho vlastně pohřeb; vždyť to byl konec konců žebrák, blázen, pomatenec! Nikdy nesdílel víru v blahoslavenství chudých duchem, ani v blahoslavenství pokorných. Ale lahodí mu tato samota po dnech zmatků: kolikrát zatoužil horoucně v posledním týdnu, aby byl takto sám, a oni se zatím rojili okolo něho. Kolikrát si myslil navečer — půjdu aspoň teď někam do tiché noci, abych mohl promyslet, kam jsem zabředl — a vyšel také na náměstí s úmyslem, že projde do ulic a odtud do samoty noční, a zatím uviděl známá okna, sotva se octl na náměstí, zatím uslyšel skrze záclonu i skrze sklo známé hlasy, zatím ho častovali svými šprýmy, sotva ho zhlédli, i zapadl mezi ně a pobyl s nimi, až mu zůstala hořkost v mysli. Chtíval jíti hlubokou nocí pod hvězdami, aby vykvasili zmatkové jeho ve víno perlivé, a usedával mezi nimi ještě s žízni v duši, ale obsedli kolem něho, ráholili se, klevetili, šklebili se a on s nimi obracel sklenici dnem vzhůru, až se mu nadul břich, a on pak odcházel v houfu krokem pokleslým, aby se jako plný soudek, který šplýchá, jakmile se pohne, překulil v čase půlnočním na své lože.

Teď to s něho všechno šnalo pohřební ticho. Zbyl tu sám, ač houfové jdou okolo něho — a připomněl si svou mladickou tížádnost: nerozměnil zatím svou hřívnou v jalové kamení? Nemá Čihák přece pravdu, ukazuje-li také na něj, aby ochránil sebe? Ještě teď v něm zbyla touha, aby se povýšil, ale už to dávnou není to čisté horlení vzhůru, už dávnou se vzdala opěry a plemení se po zemi, plazíc se jako had.

U mlýna někdy panského obtěžkali zatím máry i vůz a průvod se dal v pohyb. I on jde za vozem ve volném rytmu a přichýlí se k zemi, ač ho málo dojímá

tento pohřeb: ale nemusí se přetvářovati, nemusí dbáti vlastního důstojenství, teprve skutečnost pohřbu ho postavila v jejich střed takového, jaký vsakutku je. Pro-
táhly se mu tváře a zpříněly, odkrývá leb s řídkými vlasy potměná, cítí sám na sobě, jak se očisťuje, jak tato samota uprostřed houfu zúrodňuje jeho zkomrouce-
nou duši.

Ta samota ho protíná, jako protne šíp, dopadne-li kolmo: jeho vidění se zbystřilo, jeho paměť mu přináší na mysl nové a nové hloubky, o nichž se domníval, že je čas již dávno zasul, míší se v něm minulé i budoucí, tak zžízňel po této chvíli. Ach, vždýť jsem kráčel už jednou takhle za truhlou v první řadě, vždýť se tu opakuje něco, co znám, i když léta letoucí neoživil ten děj v mých vzpomínkách. Tehdy jsme pohbívali nebožtíka otce, šel jsem tenkrát také takhle hned za jeho truhlou k daleké Ohavčí a také jsem tenkrát myslil na svůj život minulý i příští, jako čím dle, ač kráčí jen za truhlou žebráčkou. Kolik je tomu let? Kolik bylo otci, když zemřel?

Devětačtyřicet, devětačtyřicet, opakuje polohlasem sám k sobě, a má pocit, že se rozděljuje na dvě bytosti, ta jedna se ptá, druhá odpovídá — devětačtyřicet! Ale kolik je tobě? Neuplynulo také tobě devětačtyřicet? Jak jsem mohl nezapomenout v letošním roce, že přestupuji hranici, kterou on již nepřekročil, jak to proboha žiji! Jak jsem mohl zapomenout, že jsem jí tak blízko! Co jestli dosud nepominula? Co jsem-li dosud v jejím okruhu? Kdy se vlastně narodil můj nebožtík otec? Ach, nosím v hlavě tolik rozličných letopočtů, ale tento jsem si nezapamatoval, tak jsem se vzdálil šlépějím svého rodu, když jsem směnil svou ves za tuto Proseč! Proč jsem se tak odvracel od hlubin, v nichž bych byl snad uviděl svou tvář skrze stíny odešlých?

Ale na co to myslím — či chtěl jsem o tomhle přemýšlet, když jsem toužil za navečerní po samotě pod hvězdami? Ach, nechť, mám teď jiné starosti a sotva se mohu o tohle starati, dokud neuvedu všechno do pořádku. To mě tak naladil tento pohřeb, to mi připomnělo toto místo za rakví. Ale snad se zas mylím: kdybych tenkrát nebyl odešel z domu, sotva bych se byl tady oženil, sotva bych tady prožil celý svůj věk, sotva bych se tu byl stal hodnostářem. Ne, tohle místo není vlastně tak náhodné, jak se mi zdálo při prvním pomyslení, nepřišel jsem k němu nijak bezděky, a mohl bych vůbec říci, že jsem pro ně pracoval po všechnen čas, co jsem tady, než jsem si je vysloužil, ač jsem nikdy nevěděl, jak skromná, skromná bude má výsluhal! Ale ne, já bloudím, já musím bloudit, vždýť je to učiněné bláznovství, taktó vážiti svůj život! Nesmím nechat na sebe tolik působiti náhodu, že jsem se oclí právě za rakví, musím se proti této své slabosti stavěti jako muž! Ale nemůže od sebe oddáliti vzpomínky na zemřelého otce.

Měl jsem prý jeho podobu — a snad jsem se přiblížil jeho podobě poslední, kdybych obul jeho chalupnické holínky. Ani mi nenapadlo, abych se někoho zeptal. Ale co by řekli této mé otázce? A koho bych se ostatně ptal, vždýť tu otce nikdo neznal! Vzdálil jsem se své rodině i své vsi, už před jeho smrtí jsem přišel sem a tyto domky a tyto ulice se staly mým domovem. Mohl bych se zeptati sestry, ale ta je mladší a sotva pamatuje tak dobře otcovu předsmrtnou podobu, také se vřala a má na mysli děti a nemoci, jen bych ji vylekal svou otázkou. Kdo jediný ze zdejších znal jeho podobu? Čihák! Čihák! vzpomíná si najednou s hrůzou, jako by ho tato skutečnost vážala ještě víc v jednotu s dráčem, Čihák, ten ví všechno, ten ví daleko víc, než vím já sám.

Vidíš, na něj bys měl myslet! To je tvůj nejbližší úkol a nikoli takové vzpomínání, které k ničemu nevede, myslíš si s krutostí, která mu přece neulevuje. Či se domníváš, že by podpisoval hned směnku na padesát tisíc, kdyby to byly jen nepořádky, jak on sám říká?

Ale měl bych se ho zeptati a on by mi snad řekl — Jsi celý nebožtík otec, já ho dobře pamatuju, jsem o něco starší než ty. Máš docela jeho podobu, jen ty šaty, skřípec, popanštělé ruce! — on by jistě se mnou mluvil rád o něčem jiném než o tom, o čem s ním chci hovořiti. Jan Tvrzník si přejel rukama po obličejí, jako by chtěl nahmatati otcovskou podobu — vyholují se teď právě tak jako on, a kdybych oblékl jeho šaty, kdybych se celý ustrojil tak, jak se strojíval on — anebo kdybych ležel v rakvi, jako tam položili dnes Vojtiška a jako tam ležel otec tenkrát před pětadvaceti lety, ukázala by se podoba a já bych poznal, co je pravdy na tomto předobrazu mého života. Ale kdybych ležel v rakvi, to bych už nepoznal nic, uvědomil si neosobně, jako by se ho tato úvaha netýkala. Jak mně může napadnout, abych říkal — já bych poznal, vždyť po smrti není nic, nic, nic, tak přece věřím a tak hlásám po celý svůj život, jak se mohu tak dát obloudit pohřbem jednoho obecního žebračka!

Žebrák, zmatenec, bezejmenný Vojtišek — vrátil se k němu zas v myšlenkách, které opustily jednu osnovu — a má slavný pohřeb (nedošli s průvodem ještě pod náměstí), má slavnější pohřeb, než tu vůbec pamatuji, nikomu ještě nepřišli takhle na pohřeb městští i z vesnic, všichni z kolikera kolatur. Žebrák — a možná, že bych mu měl závidět tento funus — konával jsem přece také přednášky v celém kraji a řečnil jsem po vesnicích, které obcházel on, a kochával jsem se v myšlence, že prospějí právě tomu okršleku zemskému, jež on určil za svou farnost — je neuvěřitelné, kolika

svazky s ním mohu spojovat svůj život! Co však, je-li pravda všecko, co se dohaduji o Čihákovi, kradl-li vskutku a zpronevěřil-li doopravdy obecní statek! Marně od toho utíkám, marně se dávám obloudit jeho sliby, beztoho si ze mne tropí šašky a já mu sedám na vějíčku, protože se bojím holé pravdy — ta by také obvinila mne. Činí-li však jeho zlodějství takovou sumu, že ji nemůže nahraditi, ani kdyby chtěl? Ožebračil-li obec tak, že se z toho nevzpamatuje bez velké újmy na všem statku? Jak by se na mne vrhli! Jak by mě zapírali, s jakou okázalostí by se ke mně nehlásili!

Ach ne, neměl bych takový pohřeb, Vojtěchu, jako máš ty, byl bych si tě měl předcházet, abys mi odkázal aspoň tu pohřební slávu, ač zemřels docela nahý, když už mi odkázali místo za tvou truhlou! Dostal jsem se ještě tentokrát na přední místo, a to bez svého přičinění (ač bych těžce nesl, kdyby mi je odepřeli, jsem i teď ctižadostivý) a musím přece mysliti, jak bych byl šťasten, kdyby mě jednou pohřbili tak, jako pohřbívají dnes jednoho z prostáčků božích — Vojtu z pastoušky!

Ale co to zas mluvím! Jak mi mohla přijiti na mysli tato slova! Dřív jsem říkal — já bych poznal — a teď — byl bych šťasten! Vždyť po smrti není poznání ani štěstí, nebudu pak šťasten ani nešťasten, po smrti zkrátka není nic, nic, nic, je to zkrátka konec a jen flandáci nebo zbabělci si to hledí nějak opeňlit, nejednou jsme o tomhle debatovávali s Jankovcem, půjčil mi o tom také nejednu knihu (žel, že jsem ji nikdy nedočel) — jak mě teď mohou napadati taková slova! Ještě štěstí, že mám na očích skřípec, lekl se najednou, když ucítil v očích slzy: cítí je zatím jen jako hanbu a stará se především, aby je skryl, upíná všecku svou vůli, aby je zadržel pod víčky a nenechal je stékat po lících — tak jde starosta Jan Tvrzník za rakví poniženého, sám jsa ponižený, a tápe

za ní jen po paměti: tento jediný pláčící na pohřbu žebřákové nevidí na cestu ani na truhlu, ač jde hned za ní jako skutečný dědic žebřákův.

Proč proboha pláče? Nebo závidím vskutku žebřákoví? Nebo mě tak roztruchlil otcův hlas, který se mi přihlásil v tomto nenadálém podobenství? Nebo pláče, že nebude šťasten ani nešťasten, že jsem se zřekl vši útěchy? Ach, zas už jsem u toho rouhání a užívám nadto tohoto slova, ač vím, že rouhati se znamená v jejich slovníku pravý opak, že rouhati se mohou jen pravdě zjevené, již také věřil nebožtík otec; já se rouhám jinak, já se rouhám svému životu, svému přesvědčení, rouhám se všemu, čeho jsem získal na své pouti tímto světem, *rouhám se sám sobě* a všemu, co jsem pokládal za pravý obsah svého života, a z pověry nebo z nedokonalosti se nadto chytám slova, jež oni vymyslíli, jehož oni užívají o nás. Ale co bloudím-li? Co když se lze vskutku radovati i po smrti? Co dává-li se právě tento žebřák na můj pláč? Dívá-li se na mne nebožtík otec, který se mi dnes tak přiblížil, a vidí-li mou úzkost? Vždyť já nepláči nad žebřákem, já pláči sám nad sebou, neželím žebřákovy smrti, želím sám sebe, svého ponížení, své osamocnosti, k takovému koncům jsem došel. Čihák, Čihák — možná, že toho zpronevěřil čtvrt milionu a uvedl ve psi všecko, co dobrého jsme tu udělali.

Ale ne, o tomhle nechci myslet, tohle nezkonejšuje mou úzkost, to půjdu počítati na radnici ještě dnes večer. Musím se držeti svého, jinak neuvidím nic z toho, čemu jsem se dnes přiblížil jako ještě nikdy. — Já jsem ještě nepřestoupil otcův čas, já ještě nejsem za jeho okruhem, jehož tajemnou čaru jsem uviděl až dnes skrze roubení žebřákovy truhly. Nezemřel otec tenkrát náhle? Nezemřel z čista jasna a skoro bez nemoci? Jak to dnes všechno jasně vidím — jako by se to stalo před týdnem,

jako bych to všechno znovu prožíval. Sahával si přece o posledních prázdninách, když já jsem s ním byl na-
posled doma, na levou stranu hrudního koše, zastavoval se v práci a lapal po vzduchu:

„Co je vám?“ ptával jsem se ho.

„Srdce!“ stáhl bolesti svůj obličej.

„Dojděte si k doktoru!“ radilval jsem mu, ač jsem nevěřil, že by tyto náhle slabosti mohly vésti k smrti.

„Tohle doktor nevyléčí, hochu!“ řekl s nějakou zvláštní měkkostí v hlase, když zas přišel k sobě a polehounku začínal svou práci, jako by zkoušel, zdali to půjde čili nic, zdali to na něj záhudně nečháhá, aby ho to potrazilo dočista. Jan Tyrzník si nepřipomínal nikdy tuhle rozmluvu s otcem, zapadla do jeho paměti a přihlásila se až dnes — já jsem mýslilval vděcky jen o životě, smrt a její hlasy jsem od sebe oddaloval jako mámení, žij a pak zemři, co budeš hloubat o nicotě!

Vždyť já jsem byl letos v létě také nahromadě, také jsem se letos v létě léčil a lékař mi zakázal kávu i pivo i všechno rozčilení — přešlo to a já jsem se mu vysmál při sklenici, on by se jí měl teprv varovat, je na tom dávno hůř než já. Byl tenkrát ožralý na mast a nezmohl se na odpověď, jen ukazováčkem hejbal, řhaje od piva — bylo z toho řáholení, až se za pupky popadali. Ale neležel jsem v pondělí celý den, když jsem se dověděl tu novinu o Čihákovi? Nebylo to z rozčilení? Nesahal jsem si také na levou stranu hrudního koše pod svrchnicí, aby nikdo neviděl můj pohyb? Neodmítl jsem lékaře, řka, že mám ještě léky od léta, a neužíval jsem jich také vskutku?

Ale mám se bát smrti, hlásí-li se tímto znamením ke mně jako k nebožtíku otci? Neměl bych ji vlastně přivolávat? Snad by stačilo, abych vypil ten lektvar na jednu a bylo by po všem dřív, než bych se dočkal hrůzy. Strach ze smrti není také to, co mě uvrhává v toto

slzení, které jen vši vřelí krotím, aby nepropuklo v pláč. Nepláči ani nad Vojtiškem, ač jdu za jeho truhlou — jako jeho dědic; ani nad hanbou, do níž mě uvrhá Čihák, ač je pro mne nejtěžší ze všeho, co mě kdy potkalo na této pouti. Pláči, že lituji sám sebe, že se vidím oblečena v rubáš a v černou rakev, ale nikoliv pro samu smrt, ale že potom není nic, nic, nic . . . a já věže v toto nic, přece v ně nedovedu uvěřiti, představuji si, jako bych potom ještě cítil, myslil, pozoroval, jako bych se ještě mohl litovat, že mě nevyprovodili tak slavně, jako vyprovázejí tohoto žebrařského Vojtiška.

Pohřeb se zastavil pod náměstím, když se zastavil Vavřích, a za ním vůz s rakví i funusníci vzadu. On stojí právě pod radnicí — tak by se asi zastavili se mnou a pronesli by tu s balkonu své řeči; nepřipadá mu ani divné, že se tu také dnes zastavili s rakví žebrařkovou, nevímá toto zastavení samo o sobě, vidí je skrze své myšlenky, vidí je jako podobenství svého života a své smrti. Zapomněl na chvíli krotiti svůj žal, ponořil se do něho všecek, jako by ho jen chůze udržovala při smyslech —

a najednou, dřív než si je mohl uvědomiti, dvě velké slzy se převálily přes ohlubeň a kanou mu po lících, dvě velké slzy mu vytryskly zpod víček i zpod brýlí a kreslí dvě výrazné rýhy na jeho najednou jakoby zhublém obličejí. Má je utířiti? Má plakati veřejně? Nebo má raději předstírat, že o nich neví, a nechati je, aby oschly větrem?

Zatím se dal vůz před ním v pohyb. I stalo se, že Brůder přiskočil k Vrance a rval ji mernomocí na svou stranu, a pacholek Kašpar nahoře na kozlíku šukl i pošimral Vranku a ta vyrazila v páru a tryskem objela morový sloup na náměstí. Vavřích vykročil už před tím a před Tvrzínkem se najednou otevřela prázdnota, už

ho nekryje umrlec svou rakví, ani vůz svým širokým zadkem i tichým stínem, v němž nahlédl do svých hlubin, stojí tu najednou jako nahý a všem na očích a dovede si představití, jak na něj civějí ze svých řad, když se utišilo pozdvižení s koňmi, kteří se splasili na oko, i klopýtá po paměti v slzách za vzdáleným Vavříchem a viditelně pláče, pláče, pláče, ať se jakkoli brání, ať jakkoli zatíná zuby i dásně. Když si pak uvědomil svou ubohost — jak lze plakati nažebrařkově pohřbu! — porazilo ho to docela: lituje sám sebe a tato lítost je rozproudila ještě do větší hojnosti, nesplyvají jen úhradkem, ale tímou se jako přival a vzlykot jím otrásá i rameny i celým tělem, hořký i lítosný pláč docela přemohl tohoto jediného pláčícího na žebrařkově pohřbu.